

Examensarbete inom Lantmästarprogrammet 2005:35

BETESDRIFT FÖR MJÖLKKOR

PASTURE FOR MILKING COWS

Emma Jönsson

Examinator: Kristina Ascárd

**Sveriges lantbruksuniversitet
Institutionen för jordbrukets biosystem och teknologi Alnarp 2005**

FÖRORD

Jag läser nu sista terminen på Lantmästarprogrammet vid SLU i Alnarp. Programmets syfte är att främja elevernas självständiga och kritiska tänkande. Utbildningen omfattar 80 högskolepoäng. En av de obligatoriska delarna i denna är att genomföra ett examensarbete som ska presenteras med en skriftlig rapport och ett seminarium. Detta arbete kan t ex ha formen av ett mindre försök som utvärderas eller en sammanställning av litteratur vilken analyseras. Arbetsinsatsen ska motsvara minst fem veckors heltidsstudier.

Eftersom jag har ett stort intresse för mjölkkor var det ett självklart val att jag skulle skriva mitt examensarbete om just mjölkkor.

I somras arbetade jag som djurskötare på en stor mjölkgård, där endast de lågmjölkkande korna fick gå ut. Jag började då fundera på hur vanligt det är att mjölkorna inte får gå ut på bete. Då bestämde jag mig för att det var just det mitt examensarbete skulle handla om, mjölkkor på bete.

För att få ett bra underlag för mitt arbete har jag fokuserat på att intervjua folk inom branschen. Det ger en bra överblick om hur situationen är just nu.

Jag vill tacka alla lantbrukare som har ställt upp med sin värdefulla tid och svarat på mina frågor. Jag vill även tacka de personer på de olika myndigheterna som jag har varit i kontakt med. Jag vill rikta ett stort tack min handledare och examinator Kristina Ascárd, som har hjälpt mig att genomföra detta arbete.

Alnarp i april 2005

Emma Jönsson

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

SAMMANFATTNING.....	2
SUMMARY	4
INLEDNING.....	6
BAKGRUND.....	6
MÅL/ SYFTE	6
MATERIAL OCH METOD	6
LITTERATURSTUDIE.....	7
VAD SÄGER LAGEN OM BETE?.....	7
ÄR BETANDE DJUR FRISKA DJUR?.....	8
VAD SÄGER VETERINÄREN OM BETANDE MJÖLKKOR?.....	9
VAD SÄGER MEJERIerna OM BETANDE MJÖLKKOR?	10
Arla.....	10
Norrmejerier.....	10
Skånemejerier.....	11
DISPENSER FRÅN BETESKRAVET.....	11
BROTT MOT BETESKRAVET.....	12
RESULTAT	13
INTERVJUER MED MJÖLKPRODUCENTER	13
Metod.....	13
Hur stor del av foderintaget sker på betet?	13
Vilken typ av betesmark tas i anspråk till mjölkkena?	14
Släpper ni ut alla mjölkkor på bete? Skulle ni släppa ut dem om det inte var krav på det?.....	14
Hur har ni praktiskt löst betesdriften?.....	15
Hur stora är merkostnaderna att ha djuren på bete?	16
Skulle mjölkpriset kunna sänkas om man slapp släppa ut korna på bete?	16
FRÅGOR TILL KONSUMENTERNA.....	16
1, När du väljer ett livsmedel, vilket av följande alternativ är mest avgörande?	16
2, Har det någon betydelse för dig vilket ursprungsland livsmedlet du köper har?	16
3, Har du förtroende för svenska livsmedel?	16
4, Kommer den svenska mjölken från kor som går på bete?	17
5, Gäller beteskravet alla mjölkkor, även de som går i lösdrift?.....	17
6, Har det någon betydelse för dig om de går ute på sommaren eller inte?.....	17
7, Hur mycket mer skulle du kunna betala för mjölk från kor som går på bete?.....	17
DISKUSSION	18
SLUTSATS	20
REFERENSER.....	21
SKRIFTLIGA	21
MUNTliga	21
BILAGA 1-FRÅGOR TILL GÅRDARNA	22
BILAGA 2-FRÅGOR TILL KONSUMENTERNA.....	23

SAMMANFATTNING

Enligt svensk djurskyddslag ska alla mjölkkor vara ute på bete. Det var en 80-års present till Astrid Lindgren från den svenska staten. Sverige ses som ett föregångsland när det gäller djurskyddsregler. Men lever vi upp till de stora förväntningarna? Jag vill med det här arbetet undersöka hur betesdriften fungerar på de svenska gårdarna. Mitt arbete är till mestadels baserat på telefonintervjuer med mjölkproducenter och med folk inom branschen. Jag har även sökt information på Internet med hjälp av sökmotorn google. Dessutom har jag använt mig av Alnarpsbibliotekets sökmotor Lukas där jag hittade litteratur som jag har haft stor nytta av.

Kor som går ute på bete drabbas lätt av olika sorters parasiter. Det kan vara fästingar, knott och olika sorters inälvparasiter. Det går att kemiskt bekämpa dessa parasiter. I gengäld löper de betande korna mindre risk att drabbas av acetonemi och mastit. Kor som inte släpps ut på bete drabbas lättare av kalvningsförlamning och kvarbliven efterbörd. De skonas dock från allehanda parasiter och rivsår av taggråd.

Veterinär Pierre Nordmark anser att kor mår bra av att hållas på bete. Hålls djuren inne på sommaren blir smittrycket högt i ladugården och sjukdomar sprids lättare. Det kan även vara svårt att hålla en bra miljö i stallet. En nackdel med bete anser veterinären vara att korna drabbas av stora omställningar när de släpps ut. Det kan medföra vomrubbingar. Veterinären anser att djuren inte ska släppas ut om det finns risk för sjukdom.

I det distrikt som han arbetar i får de flesta korna gå ut på bete. Det är inte vanligt att det fuskas med betesdriften, däremot kan det tullas lite på den tid de ska vara ute.

Det är Djurskyddsmyndigheten i Skara som godkänner dispenser på beteskravet. Förra året utfärdades ca 10 stycken. Det finns vissa omständigheter som gör att man får dispens som:

- Besättningen håller på eller ska avvecklas. Men då kräver Djurskyddsmyndigheten en handlingsplan för hur och när avvecklingen ska ske.
- Bete ska eller håller på att anläggas. Här krävs också en detaljerad handlingsplan om var betena ska finnas och när de ska anläggas.
- Speciella omständigheter. Exempel här kan vara att betet står under vatten.
- Det saknas bete runt ladugården.

För att dispens ska kunna delas ut här finns det krav som måste följas:

- Alla sinkor ska ut på bete.
- Alla rekryteringsdjur över sex månader ska ut på bete.
- Verksamheten får inte utvecklas.
- Stallmiljön och djurhälsan måste vara mycket god, det ska kontrolleras av en veterinär.
- Mjölkorna ska motioneras minst två månader om året.

Norrmejerier anser sig inte ha problem med att mjölkarna hålls inne på sommaren. Därför har de inget sanktionssystem mot det och planerar inte att införa det heller. De anser att kommunerna sköter kontrollerna och sanktionerna bra.

Skånemejerier säger att de flesta av deras kor inte går på bete, de går i rastfällor. Det är mellan fem till tio % av producenterna som inte släpper ut sina djur. Bryter brukaren mot beteslagen blir han av med sin miljöbonus.

På Arla är man medveten om att mjölkarna inte alltid får komma ut på sommaren. De har inget sanktionsprogram, men det diskuteras om att införa det. Alla tre mejerierna är ense om att försäljningen skulle gå ner om korna inte fick komma ut på bete. Det är viktigt för konsumenterna att korna får komma ut på sommaren.

Jag ringde runt till 10 mjölkproducenter och ställde frågor om betesdrift för deras mjölkkor. Det framkom att de flesta släpper ut sina mjölkkor, men inte alla kor samtidigt och inte i den utsträckning som det står i djurskyddslagen. Fem av gårdarna släpper ut alla kor varje dag. En av gårdarna har dispens. Tre av gårdarna släpper ut 50 % av sina mjölkande kor och en av gårdarna släpper ut de lågmjölkanter, alltså 1/3 av korna. Undersökningen visar också att fyra av de tio mjölkproducenterna inte skulle släppa ut sina mjölkkor om kravet på bete försvann. Två av dem skulle släppa ut sina djur, men inte i samma omfattning som nu. Den mark man tar i anspråk som bete till mjölkkor är den som ligger närmast ladugården. Det är viktigare med närhet till ladugården än att betena är bra.

Konsumenterna tillfrågades ansåg att priset var det som styrde deras inköp. De är inte villiga att betala något merpris för mjölken om den kommer från betande djur. Däremot har de förtroende för svenska livsmedel och tycker det är viktigt med ursprungslandet. Konsumenterna tror och hoppas att mjölkarna får gå ut på bete, oavsett om de går i lösdrift eller ej. Det är viktigt för dem att se djuren på bete.

SUMMARY

The Swedish Animal Welfare Act says that all milking cows must have access to pasture in summer time. That was a gift to Astrid Lindgren on her 80th birthday from the Swedish Government. Sweden is a predecessor in animal welfare, but how well do we live up to these big expectations? In this thesis I will examine how well the pasture for milking cows works.

I have been interviewing farmers with milking cows and people in the business. I have also been searching information on Internet, and using the library of Alnarp.

Cows that are kept on pasture are exposed to different kind of parasites, but on the other hand they run a smaller risk to getting acetone, parasites and udder infection.

Veterinary Pierre Nordmark means that cows on pasture are more healthy than cows kept inside all summer. Inside the stable the concentration of an infection is higher. In that way infections are easily spread. It is hard to achieve a good climate in the stable during summer time. One thing that is bad about pasture is that the cows are exposed to big changes. The cows can get rumen disorders. You should not let out the cows if there is a risk to their health the veterinary says. He also says that most of the cows in his district are kept outside in the summer time. However, cows are not on pasture the prescribe time.

Swedish Animal welfare Agency in Skara is approving exemptions. It is very hard to get an exemption. Last year only 10 farmers received exemption. To get an exemption you have to profile certain demands.

“Norrmejerier” means that they do not have a problem with milking cows kept inside in summertime. Because of that they do not have a program for sanctions and they are not planning to make that either. They also think that the local authority does a good job with the inspections and the sanctions.

“Skånemejerier” says that 5-10% of the milking cows are kept inside all summer.

“Arla” is aware that not all milking cows are turned out on pasture.

All three dairies agree that the selling will reduce if the cows are not turned out on pasture. It is very important for the consumers that the cows are kept out in the summer time.

I called 10 milk producers and asked questions about pasture. My conclusion is that all the farmers are turning the cows to pasture but not all of the cows and not everyday. Five of the farms turned out the cows to pasture every day. One has exemption. Three of the farms turned out 50% of the cows to pasture and one turn out 1/3 of the cows. The investigation shows that four out of ten farmers will not turn their milking cows on pasture if the demands change. Two of the farmers would turn out the cows, but not in the same extent.

The consumers think that it is very important that cows are turned out on pasture. However, they are not willing to pay more for milk from a pasturing cow. The consumers have faith in Swedish food and mean that the origin country is important.

INLEDNING

BAKGRUND

1988 fick Astrid Lindgren en 80-års present av den svenska staten. Det var ett löfte om att alla mjölkkor ska ut på bete och alla höns skulle vara frigående. Men hur väl efterlevs denna 80-års present egentligen?

Djurskyddslagen säger att alla nötdjur som är över sex månader ska ut på bete. Mjölkkor ska ha två till fyra månaders sammanhängande betesperiod, beroende på var i Sverige gården finns. Men hur fungerar det i verkligheten? Får verkligen alla mjölkkor den betesperiod som de enligt lag har rätt till?

Mjölkkor som går i en modern lösdrift har det väldigt bra. De har möjlighet att röra på sig och på ett naturligt sätt få utlopp för sina naturliga beteenden. Miljön och luften i de nya ladugårdarna är mycket bra. Är det nödvändigt att släppa ut dessa djur? Alla djur har behov av att få motion, det får djuren på betet. Är kor som går på bete friskare än djur som hålls inne hela året? Djur på bete får även i sig nyttiga vitaminer genom solen. Om bönderna själva fick välja, skulle de släppa ut sina djur då? Vad anser konsumenterna, vill de dricka mjölk från kor på bete och är de i så fall villiga att betala mer för den mjölken?

MÅL/ SYFTE

Målet med detta arbete är att belysa frågan om betesdrift för mjölkkor. Jag vill också undersöka fördelar och nackdelar med bete. Andra intressanta frågor är om alla mjölkkor får gå ute på bete och skulle mjölkproducenterna släppa ut sina kor om det inte var lag på det? Jag vill också ta reda på vad konsumenterna anser om betesdriften. Är det viktigt för dem att mjölken kommer från kor som betar? I så fall, är de villiga att betala mer för den mjölken?

MATERIAL OCH METOD

Sökning har gjorts i SLU:s databas Lukas för att hitta information om mjölkkor på bete. Där fanns en del litteratur som jag har haft nytta av. Jag har även använt mig av sökmotorn google på Internet, där fanns en del användbar information. Arbetet består till stor del av intervjuer. Intervjuerna består av lantbrukarens syn på bete och hur de praktiskt har löst betesdriften på sin gård. Via telefon har ställts frågor till personer inom branschen, där ibland mejerier och veterinärer.

LITTERATURSTUDIE

VAD SÄGER LAGEN OM BETE?

Läser man i (DFS 2004:17) står det

10 § Nötkreatur som hålls för mjölkproduktion och som är äldre än sex månader skall sommartid hållas på bete.

11 § Andra nötkreatur än sådana som hålls för mjölkproduktion skall sommartid hållas på bete eller på annat sätt ges tillfälle att vistas ute.

Första stycket gäller inte djur som är yngre än sex månader och inte heller tjurar eller djur som hålls i karantän. Förordning (1995:1225).

13 a § Undantag från 10 § och 11 § kan medges i fråga om:

1. djurstallar som tagits i bruk efter den 1 juli 1988, om särskilda klimatförhållanden gör utevistelse olämplig från djurskyddssynpunkt eller om undantag är nödvändigt som en följd av oförutsedda extraordinära omständigheter.
2. djurstallar som tagits i bruk före den 1 juli 1988, inbegripet djurstallar som därefter byggts om eller byggts till, om det finns särskilda skäl och under villkor som anges i föreskrifter meddelade av Djurskyddsmyndigheten.

I fall som avses i första stycket 1 prövas frågor om undantag av Djurskyddsmyndigheten. Detsamma gäller i fall som avses i första stycket 2, om stallet har byggts om eller byggts till så att djurantalet har utökats med mer än nio vuxna eller arton unga djur. I övriga fall prövas frågor om undantag av den kommunala nämnd som har tillsyn över att djurskyddslagen följs.

Beslut om undantag skall efter viss tid prövas på nytt enligt föreskrifter som meddelas av Djurskyddsmyndigheten. Beslutet kan återkallas om ställda villkor inte uppfylls. Förordning (2003:1124).

Mjölkkor ska på sommaren hållas på bete eller i rastfålla. Kravet på bete gäller inte tjurar eller djur under sex månader. Betesperioden ska vara sammanhängande och infalla under tiden 1 maj till 1 oktober. Mjölkkor ska ha tillgång till utevistelse under minst sex timmar per dygn. Alltså räcker det att ha mjölkorna ute mellan två mjölkningar. Betestrycket får inte vara högre än att det finns ett växttäckte som täcker 80 % av arealen.

Hur många månader korna måste gå ute, beror på vart i landet besättningen finns.

4 månader: Blekinge, Skåne och Halland

3 månader: Stockholm, Uppsala, Södermanland, Östergötland, Jönköping, Kronoberg, Kalmar, Gotland, Västra Götaland, Värmland, Örebro och Västmanland.

2 månader: Dalarna, Gävleborg, Västernorrland, Jämtland, Västerbotten och Norrbotten.

Man ska givetvis inte släppa ut djuren om det kan ha negativ inverkan på deras hälsa. Exempel på det kan vara om betet är översvämmat, eller djuren har klövsjukdomar. Man kan dock söka dispens från beteskrauet. Det söks hos Djurskyddsmyndigheten.

Beläggningen på betesmarken får inte vara högre än att ett växttäckte bibehålls på minst 80% av betesarealen. Djurtätheten under dygnet bör inte vara högre än:

- 7 mjölkkor per hektar om betestiden är 2 månader
- 6 mjölkkor per hektar om betestiden är 3 månader
- 5 mjölkkor per hektar om betestiden är 4 månader.

Betesmarker, rastgårdar och drivningsvägar ska vara fria från föremål som kan skada djuren. Stängslet ska vara utformat så att djur under normala förhållanden inte skadar sig. Använder man taggtråd till djuren, får inte den vara strömförande.

ÄR BETANDE DJUR FRISKA DJUR?

Det är en vanlig uppfattning att lösgående kor har lättare kalvningar än de som är uppbundna. Efter en studie av 20 000 kor kunde man konstatera att det inte är någon större skillnad mellan de uppbundna och de lösgående djuren (Ingvar Ekesbo 1985). Däremot löper de uppbundna djuren större risk för livmodersinflammation (Ingvar Ekesbo, 1985). Hos SRB kor utan tillgång till bete är det 10 % högre risk att efterbörderna är kvar efter kalvning (Pia Bendixen Törnqvist, 1990). Hos SLB är den siffran ännu högre, nämligen 20 %. Kor som inte släpps ut på bete löper 20 % större risk att råka ut för kalvningsförflamning.

Acetonemi är en vanlig sjukdom hos mjölkkor. Det beror på energibrist hos de nykalvade korna, vilket gör att de börjar mjölka på hullet i stället för att ta energi från fodret. Det har visat sig att kor på bete inte löper samma risk för att drabbas av acetonemi. Även på vintern när korna är installade är risken mindre. För kor som inte går på bete är risken för acetonemi 30 % högre än för betande mjölkkor. Juversjukdomar är de sjukdomar som kostar mest i mjölkbesättningarna. Ett sätt att förebygga dessa är att släppa ut korna på bete. Flera studier har visat att kor som går inne löper större risk att drabbas av mastit. Det visades att även de mjölkkor som gick inne på sommaren, hade lägre mastitfrekvens under vintern. Det kan bero på att de faktorer som framkallar mastit är lägre under vintern (Ingvar Ekesbo, 1985).

Korna kommer lättare i brunst när de är på bete. Det har bevisats av många undersökningar, både svenska och utländska (Ingvar Ekesbo, 1985). I Tyskland har en undersökning visat att antal semineringar per dräktighet i besättningar där djuren hölls inne var 1,24. Antal semineringar i besättningar där djuren får gå ute var 1,11. Samma försök gjordes i Sverige. Där var siffrorna 1,87 respektive 1,74.

De kor som går på bete utsätts för mer parasiter än djur som går inomhus. De får fästingar som för med sig bakterier och sprider sjukdomar såsom rödsjukan. Sjukdomen ger djuret feber och cirkulationsrubbingar, vilket leder till döden. Det finns vaccin mot rödsjukan, men effekterna av vaccinationen är omdiskuterade. Fästingar sprider även betesfeber som ger feber, diarré, hosta och minskad mjölkproduktion. Sjukdomen brukar gå över av sig själv efter en vecka, men de ekonomiska förlusterna kan vara stora.

Flugor för med sig sjukdomar, så som juverinflammation och parafilaria. Flugan som sprider parafilaria trivs inte inomhus. Den drabbar vanligen djur som går ute. Den lägger ägg under huden på djuren och det är väldigt plågsamt. Det leder till att köttet blir grön och man får kassera det på slakteriet.

Knott är giftiga, även för mjölkkor. Stora knottangrepp kan leda till döden. Knott trivs bäst i sankmarker och är väldigt vindkänsliga (www.ekokött.org). Därför kan man hålla korna på öppna betesmarker och där djuren har möjlighet att gå in för att undvika knotten. Flugor, fästingar och knottangrepp skapar otrivsel för korna. Man bekämpar dem med kemiska preparat som lindrar angreppen, men dessa preparat verkar dåligt mot knott.

Om mjölkorna hålls inne på sommaren slipper man skador av taggtråd och en sjukdom som heter beteskramp. Den drabbar korna i början av sommaren när de släpps ut på bete. Betet är då energi- och proteinrikt men fiberhalten är låg. Då finns det risk att de drabbas av beteskramp. Det är framförallt de högproducerande mjölkorna som drabbas. Beteskramp beror helt enkelt på magnesiumbrist och kan orsaka livshotande kramper. Det behandlas med att ge en injektion med magnesium och kalk i blodet. Man kan förebygga beteskramp genom att ge korna magnesiumoxid före och under betestiden (www.ekokött.org).

Korna behöver D-vitamin. Det bildas av solen och brist kan leda till rakitis och benskörhet.

VAD SÄGER VETERINÄREN OM BETANDE MJÖLKKOR?

Kor mår bra av att gå ute på bete, säger Pierre Nordmark som är veterinär på Borensbergs veterinärstation. Står djuren inne under sommaren blir smittrycket högre. Eftersom det blir många djur på små ytor sprids sjukdomar och bakterier snabbt. Det kan också vara svårt att få bra luft och rätt temperatur i ladugården under sommartid. Djur som inte går ute får sämre ben, eftersom de inte belastar dem. Eftersom vi i Sverige har en stallperiod och en betesperiod blir det stora omställningar för djuren. Kor mår bra av fasta rutiner och omställningar kan leda till minskad mjölkproduktion och våmrubbingar.

Nordmark säger att de allra flesta djuren får gå ute inom Borensbergsdistriktet. Dock slarvas det med att hålla dem ute de tre sammanhängande månaderna som de enligt lagen ska vara ute. Det har blivit mindre vanligt att djuren är inne eftersom det har blivit svårare att få dispens från beteskravet. Om djuren är inne beror det oftast på att det inte är hälsosamt för dem att gå ut. Det kan vara fuktigt ute och djuren kan ha drabbats av klövspaltsinflammation. Går djuren ute förvärras problemet. Det är mycket ovanligt att djuren går i rastfällor. De flesta mjölkkor går på bete.

Veterinären kan inte göra något åt slarv med betesdriften. Det enda som han kan göra är att föra en dialog med lantbrukaren och informera om vad lagen säger.

VAD SÄGER MEJERIerna OM BETANDE MJÖLKKOR?

Arla

Bernth Andersson berättar att Arla har ett kvalitetsprogram som heter Arlagården. Det är hushållningsföreningarna som kontrollerar att gårdarna följer detta program. Under två år ska Arlas samtliga leverantörer kontrolleras. Om en lantbrukare inte har sina mjölkkor ute på bete upplyser kontrollanten om att det är lagstadgat och försöker få igång en diskussion med lantbrukaren. Det kommer inte att ske en uppföljning av kontrollen utan det är bondens eget ansvar att se till att åtgärda problemet snarast möjligt. Kontrollanten har ett frågeformulär där bonden har olika svarsalternativ. Det är olika nivåer på svaren. Exempel:

Jag släpper ut kalvarna

Jag släpper ut lågmjölkande kor

Jag släpper ut alla mjölkkor

På Arla är de medvetna om att mjölken inte alltid kommer från kor som har varit ute på bete. I dag har Arla inget sanktionsprogram utan de tillförlitar sig på att kommunerna sköter sitt jobb när det gäller kontroller och vite till dem som inte följer lagen. Dock pågår det en diskussion angående införandet av sanktioner. 2006 inför EU nya direktiv, så Arla kommer inte att göra några stora förändringar innan dess. Det är främst de större gårdarna som slarvar med att släppa ut sina kor. Det är av större vikt att de uppbundna djuren kommer ut på bete, eftersom de inte har samma möjlighet till motion som de lösgående djuren har.

Betesdrift är en av tre punkter som konsumenterna anser som viktiga. De andra två är att kalvarna har det bra och att mjölken är fri från tillsatser. På Arla Foods tror man att konsumenterna inte skulle gå med på att slopa beteskravet. De är osäkra på vad som kommer att hända med deras försäljning om beteskravet tas bort.

På frågan om det finns några kvalitetsnackdelar med att ha djuren på bete svarar Arla att det snarare finns kvalitetsfördelar att ha dem ute. Djuren upplevs som friskare. Eftersom Arla är ett dansk/svenskt företag kan det uppstå problem. I Danmark anser man att det är viktigare med höga miljökrav än att djuren får komma ut på bete. Vi i Sverige anser däremot att det är viktigare att ha högre krav på djurhållningen än på miljön. Men ändå får 80% av Danmarks kor gå ut på bete.

Norrmejerier

Jan Erik Nord är övertygad om att Norrmejeriers mjölk kommer från kor som går på bete. Med undantag för dem som har dispens. Han säger att det endast i undantagsfall finns mjölkkor som står inne året runt. Det finns ett nära samarbete mellan mejeriet och producenterna. Han känner inte till någon producent som håller sina djur inne hela sommaren. Det finns inget kontrollprogram liknande Arla gården utan det är kommunerna som står för kontrollen. Godkänner kommunen gården gör även Norrmejerier det.

Just nu planerar Norrmejerier att gå med i Svensk sigill och där tillåts inga dispenser på beteskravet. Det ger leverantörerna två möjligheter, antingen släpps mjölkorna ut eller

så får man inte leverera. Just nu finns det inget sanktionssystem för dem som struntar i beteskravet. Det pågår inte heller någon diskussion eftersom det inte upplevs som ett problem.

Nord tror att försäljningen skulle minska om man tog bort beteskravet. Det är viktigt för konsumenterna att se djuren på bete. Det är också viktigt att ha djur på bete om man ser det ur ett naturvårdsperspektiv.

Skånemejerier

Merparten av Skånes mjölkkor får inte gå på bete. De går i rastfällor. Kerstin Fredlund uppskattar att 90-95 % av mjölkorna får gå ute, så det slarvas fortfarande en del med beteskravet. Eftersom Skåne är ett platt landskap är det lätt att se om grannen släpper ut sina djur eller inte. Det är då lätt att det blir en slags dominoeffekt. Om en bonde inte släpper ut sina djur gör inte grannen det heller och inte nästa granne heller osv. För att kontrollera att djuren släpps ut finns det ett kvalitetsprogram. Det är Skånemejerier själva som sköter kontrollerna. Till hösten ska det bli en tredje part som tar över ansvaret för kontrollen. Detta kommer att bli tryggare både för mejeriet och för producenten. Man kommer då att ha som mål att kontrollera alla Skåne mejeriers leverantörer under en treårsperiod.

En morot till lantbrukarna att släppa ut sina mjölkkor är miljöbonusen. För att få den måste bland annat mjölkorna gå ute. Slarvas det med beteskravet får man avdrag med tre öre per kilo mjölk. I Skåne finns det inga gårdar med dispenser från beteskravet. Det är viktigt för konsumenterna att mjölkorna går ute på bete, Fredlund tror att det skulle påverka försäljningen negativt om beteskravet togs bort.

DISPENSER FRÅN BETESKRAVET

Det är Djurskyddsmyndigheten som utfärdar dispenser för betesdrift hos mjölkkor. Det är väldigt ovanligt och svårt att få dispens på beteskravet förklarar Britt-Marie Ekberg som arbetar på Djurskyddsmyndigheten i Skara. Det utfärdas mindre än 10 dispenser på betesdriften varje år och dispensererna är tidsbegränsade. Storlekar på besättningarna som söker dispens är varierande. Förra året var det besättningar mellan 20 kor och upp till 100 kor som beviljades dispens. Den främsta anledningen till att dispens söks är att ladugården är gammal eller att det inte finns tillgång till bete runt ladugården. Även nybyggda ladugårdar söker dispens när de inte hinner få klart sina beten runt ladugården.

För att få dispens har djurskyddsmyndigheten väldigt höga och strikta krav:

- Besättningen håller på eller ska avvecklas. Men då kräver Djurskyddsmyndigheten en handlingsplan för hur och när avvecklingen ska ske.
- Bete ska eller håller på att anläggas. Här krävs också en detaljerad handlingsplan om var betena ska finnas och när de ska anläggas.
- Speciella omständigheter. Exempel här kan vara att betet står under vatten.
- Det saknas bete runt ladugården.

För att dispens ska kunna delas ut finns det krav som måste följas:

- Alla sinkor ska ut på bete.
- Alla rekryteringsdjur över sex månader ska ut på bete.
- Verksamheten får inte utvecklas.
- Stallmiljön och djurhälsan måste vara mycket god och ska kontrolleras av en veterinär.
- Mjölkkorna ska motioneras minst två månader om året.

BROTT MOT BETESKRAVET

Miljöstyrelsen i Karlshamn höll 2000-06-19 ett möte, där man bland annat tog upp frågan om slarv med betesdriften för mjölkkor. En lantbrukare i kommunen hade den 6 juni fortfarande sina mjölkkor inomhus. Lantbrukaren förklarade att betet var ogräsbekämpat, var han inte kunde släppa ut sina mjölkkor. Det fanns emellertid ett angränsande bete, men då var lantbrukaren tvungen att mota djuren över en väg. Det ansåg han vara omöjligt att göra själv.

Nämnden beslutade att ålägga lantbrukaren 25 000 kr i vite och att han ska hålla samtliga nötkreatur som är äldre än sex månader ute på bete minst till den 1 oktober, med undantag av tjurarna. Det skulle verkställas senast en vecka efter delgivandet. Den 17 juni meddelar lantbrukaren att mjölkkorna är utsläppta på bete. Miljökontoret beslutar då att inte vidta några åtgärder mot lantbrukaren (www.karlshamn.se).

På ett möte 2/12-03 på Gotland beslutade Miljönämnden att ålägga en lantbrukare 20 000 kr i vite. Detta på grund av att lantbrukaren inte släppte ut sina 15 mjölkkor på bete under säsongen 2002. Det fanns ingen inhägnad betesmark runt ladugården. Det var alltså inte möjligt att ha mjölkkorna ute på bete. Han medgav själv att han inte hade för avsikt att släppa ut sina mjölkkor (www.gotland.se).

RESULTAT

INTERVJUER MED MJÖLKPRODUCENTER

Metod

För att få en bild av hur betet fungerar på gårdarna i Sverige gjordes en rundringning till 10 gårdar. Nio besättningar valdes ut där korna går i lösdrift och en där djuren är uppbundna. Valet föll på flest lösdrifter eftersom det byggs allt fler sådana stallar och uppbundet system upplevs som omodernt. Ett uppbundet system togs med för jämförelsens skull. Besättningarna har varit i olika storlekar, den minsta har 42 kor och den största har 480 kor. Medelkoantalet hamnade på 213 kor. Mjölken från gårdarna till levereras till Arla, Skånemejerier, Norrmejerier och Gäsenemejeri.

Betesarealen varierade mycket. Två av gårdarna har rastfällor till sina mjölkkor. Djurtätheten på dessa fällor låg på 25 djur per hektar. En av gårdarna har dispens från beteskravet, eftersom den är nybyggd och betet inte är färdigtanlagt. Medelkoantalet per hektar blev 6,7 på de resterande gårdarna.

Lantbrukarna har varit anonyma för att de ska svara så sanningsenligt som möjligt på enkät. Men för att lättare kunna redovisa undersökningen görs en kort beskrivning av varje gård och de ges en siffra i stället för namn.

	Antal mjölkkor	Mejeriförening	Landskap	Betesareal	Övrigt
1	330	Arla	Småland	40	
2	85	Norrmejerier	Jämtland	100	Dispens
3	160	Norrmejerier	Jämtland	23	
4	155	Skånemejeri	Skåne	6	Rastfälla
5	350	Arla	Småland	45	
6	480	Arla	Småland	30	
7	300	Gäsene	Västergötland	10	Rastfälla
8	62	Arla	Småland	30	
9	170	Arla	Västergötland	3	
10	42	Arla	Östergötland	30	

Hur stor del av foderintaget sker på betet?

På de flesta gårdarna svarade man 0 %. Man räknar inte med betesintaget i foderstaten. Man anser att det är alldeles för ovisst eftersom man inte kan uppskatta näringsinnehållet i gräset. Det är också svårt att veta hur mycket som konsumeras ute på betet. På de två gårdarna med rastfällor är det självklart att det inte sker något

hänsynstagande av betet i foderstaten. Bara en av de större gårdarna, gård nummer 1, räknar med 50 % foderintag på betet. Det är bara de lågmjolkande som får gå ute.

På gård nummer 8 räknar man med ett foderintag på 50 % på betet och på gård nummer 10 omkring 80 %. Dessa gårdar är de två minsta. De anser båda att betet är en underskattad resurs. Det är ett bra foder om man sköter fällorna. Man minskar även arbetet med att utfodra om djuren betar.

Vilken typ av betesmark tas i anspråk till mjölkorna?

Här är alla bönder eniga om att det är viktigt att betesmarken ska ligga i anslutning till ladugården. Det underlättar det dagliga arbetet med att ta in djuren för mjölkning. Det är viktigare att betet ligger nära ladugården än att det är ett bra bete. Två av gårdarna som använder sig av naturbete till korna. Det kompletteras också med god åker mark.

Släpper ni ut alla mjölkor på bete? Skulle ni släppa ut dem om det inte var krav på det?

Gård nummer 1 släpper ut 1/3 av djuren. Det är de lågmjolkande djuren som får gå ute. Om beteskravet skulle upphöra skulle mjölkorna vara inne dygnet runt.

Gård nummer 2 har nu dispens men planerar att släppa ut alla djur och ha dem ute dygnet runt. Man släpper inte ut korna om det är mycket knott ute. Däremot skulle man släppa ut mjölkorna trots att det inte var lag på det.

Gård nummer 3 släpper inte ut mer än 50 % av sina mjölkor och aldrig högmjolkarna. Om beteskravet skulle upphöra skulle inte de mjölkande djuren få gå ute, men korna skulle alltid få gå ute under sin sinperiod.

På gård nummer 4 får alla mjölkor gå ute. Korna har det bra inne men trots det skulle djuren få gå ut och lufta sig lite om beteskravet skulle försvinna. Det är bra med motion för dem.

Korna på gård nummer 5 får alla gå ut, men bara varannan dag. Det beror på vilken tidpunkt det är. När det är mycket att göra släpps djuren inte ut. Om beteskravet upphörde skulle djuren få gå ute, men inte i den omfattningen som de gör idag.

På gård nummer 6 får 50 % av djuren gå ute. Om beteskravet skulle upphöra släpps mjölkorna inte ut. Det blir för stora omställningar för korna att ha dem ute på bete.

På gård nummer 7 får alla djur gå ute under dagtid. Man skulle däremot inte släppa ut korna om det inte var krav på det. Korna har en sådan bra innemiljö så de behöver inte gå ut. Foderkonsumtionen minskar när de går ute och därmed produktionen.

Korna på gård nummer 8 får alla gå ute, om det inte är för dåligt väder. Djuren skulle få gå ute även om det inte var krav på det.

På gård nummer 9 släpps alla kor ut, utom de nykalvade korna. Man skulle troligtvis bara släppa ut lågmjolkarna om beteskravet upphörde.

På gård nummer 10 släpps alla mjölkkor ut, utom de nykalvade korna. Man skulle släppa ut djuren även om det inte var krav på det.

Hur har ni praktiskt löst betesdriften?

På gård nummer 1 släpps endast de lågmjolkande korna ut. Det görs av den som sköter utfodringen. På kvällen hämtar mjölkaren hem djuren, det tar cirka en timme. Korna går på tre fällor och de drivningsvägar som används är traktorvägar. Djuren är ute 8 timmar per dygn.

På gård nummer 3 använder man sig av både naturbeten och åkermark. Man har delat in marken i fyra fällor. För att ta sig till fällan använder sig korna av traktorvägar. Djuren får själva välja om de vill vara ute eller inne. Här släpper man ut 50 % av djuren och de är uppdelade i fyra grupper. Mjölkkorna får vara ute i sex timmar per dygn. Den extra tid det tar att hantera djuren på betet räknas till en timme per dag. Man använde sig av vallhund för att hämta hem djuren.

Gård nummer 4 har sina mjölkkor i en rastfälla. Mjölkaren släpper ut djuren på morgonen och den som sköter utfodringen tar in dem på eftermiddagen. Det tar högst 15 minuter att hämta hem korna eftersom man använder sig av en vallhund. Man har korna uppdelade i två grupper.

På gård nummer 5 använder man sig av åkermark som är uppdelade i fem fällor. Drivningsgångarna är av asfalt och grus. Korna är indelade i fyra grupper. En grupp får gå ute på förmiddagen och en går ut på eftermiddagen. I praktiken får korna gå ut varannan dag i ca fyra timmar. Korna brukar själva komma hem när det är dags för mjölkning. Om det finns några eftersläntrare kvar på betet hämtas de hem med fyrhjulingen. Det tar cirka en timme att släppa ut och hämta hem djuren från betet.

Gård nummer 6 har delat in sitt kobete i tio fällor och korna är indelade i två till tre grupper. Man släpper ut 50 % av djuren och de får vara ute i tre timmar. Drivningsvägarna närmast ladugården är av asfalt, resten är uppbyggda av fiberduk och grus. Djuren hämtas hem med motorcykel och det tar cirka en timmes extraarbete att ha dem ute på bete.

Gård nummer 7 använder sig av en rastfälla. Djuren får gå in och ut som de vill under dagtid. När det är dags för mjölkning hämtar gårdens vallhund hem djuren.

Gård nummer 8 har djuren ute mellan två mjölkningar. Man har djuren gående i en enda stor fälla. De drivningsvägar man använder sig av är gamla traktorvägar. När det är dags för mjölkning går mjölkaren och hämtar hem korna. Det tar en timme.

Gård nummer 9 har sina djur indelade i tre grupper och varje grupp går i en egen fälla. Drivningsvägarna är av grus, singel och bark. Djuren får vara ute fem till sex timmar per dag. Det tar cirka tjugo minuter att ta in djuren från betet.

Gård nummer 10 har sina djur i en grupp och håller dem ute dygnet runt. De tas in två gånger varje dag för att mjölkas. Korna går på naturbetesmarker som man kompletterar

med nio fållor åkermark. Drivningsvägarna är naturliga stigar som korna själva har trampat upp. Det tar cirka tjugo minuter att ta hem djuren från betet.

Hur stora är merkostnaderna att ha djuren på bete?

Sex av gårdarna ansåg att merkostnaderna inte var större än kostnaden för skötsel av staket och arbetet att hämta hem djuren.

En gård beräknade att varje ko sjönk två till tre kg i mjölk varje dag.

En annan gård räknade att man på varje ko förlorade 200 kg mjölk per år

En tredje gård räknade att man förlorade 15 kr per ko och dag i produktionsförlust och extra arbete.

Den sista gården har dispens och kan inte uppskatta vad det kostar att ha djuren på bete.

Skulle mjölkpriset kunna sänkas om man slapp släppa ut korna på bete?

Här var alla som förväntat ense om att man inte kan sänka mjölkpriset. Däremot på gård nummer 6 ansåg man att en prissänkning på två till tre öre/kg kunde vara värt att ta för att slippa att ha djuren på bete.

FRÅGOR TILL KONSUMENTERNA

Det är viktigt vad konsumenterna tycker när det gäller livsmedel. Det är ju trots allt de som ska köpa och konsumera produkten. Det är också viktigt att veta vad de tror. Jag ställde mig utanför ett köpcentrum och ställde frågor till 20 vanliga människor. På första frågan fick konsumenterna svara på flera alternativ.

1, När du väljer ett livsmedel, vilket av följande alternativ är mest avgörande?

Pris 11

Kvaliteten 6

Märket 2

Svenskproducerat 6

2, Har det någon betydelse för dig vilket ursprungsland livsmedlet du köper har?

Ja 12

Nej 7

Nja 1

3, Har du förtroende för svenska livsmedel?

Ja 17

Nej 1

Nja 2

4, Kommer den svenska mjölken från kor som går på bete?

Ja 11

Nej 2

Det hoppas jag 5

Viss mjölk 2

5, Gäller beteskravet alla mjölkkor, även de som går i lösdrift?

Ja 9

Nej 9

Vet ej 2

6, Har det någon betydelse för dig om de går ute på sommaren eller inte?

Ja 15

Nej 5

7, Hur mycket mer skulle du kunna betala för mjölk från kor som går på bete?

0kr, 9 st

1kr, 6 st

2kr, 3 st

3kr, 1 st

DISKUSSION

Jag har pratat med mycket folk i branschen. De flesta har varit mycket tillmötesgående och har tålmodigt svarat på frågorna. Undersökningen om hur betesdriften fungerar på svenska mjölgårdar kan vara lite missvisande. Sju av tio mjölkproducenter driver storskalig mjölkproduktion. Enligt mejerierna och den veterinär som jag pratat med är slarvet med betesdriften störst just på dessa gårdar. Slarvar storproducenterna med betesdriften drabbar det ju fler kor än om småproducenterna slarvar.

Intressant med undersökningen är att fyra av de tio mjölkproducenterna inte skulle släppa ut sina mjölkkor om kravet på bete försvann. Två av dem skulle släppa ut sina djur, men inte i samma omfattning som nu.

Vi har en lag om betesdrift för mjölkkor, men den efterföljs inte i den utsträckning den borde. Det är framförallt de stora gårdarna som slarvar med det. Döms de att betala vite är det inget som slår hårt mot dem. De anser att det är värt att ta ett vite på 20 000kr för att slippa besväret med att ha mjölkkena på bete. Kommunerna bör ta större ansvar för att alla mjölkkor kommer ut på bete. Har vi en lag om betesdrift så ska alla följa den, annars kan vi lika gärna ta bort lagen.

En av mjölkproducenterna, ansåg att det var dumt att han var tvungen att flytta sin verksamhet utomhus på sommaren, det sker ju inte inom till exempel bilindustrin. Visst innebär det extra arbete att ha mjölkkena på bete. Djuren drabbas av stora och tvära omställningar på betet, vilket inte är bra för dem. Vi får inte glömma att det är djur vi arbetar med, inte maskiner.

Förra året delades det ut cirka 10 dispenser från beteskravet. Det är dock fler gårdar som inte släpper ut sina djur. De flesta gårdarna släpper ut sina kor, men inte i den utsträckningen som de ska vara ute. Man kanske bara släpper ut dem varannan dag. Det är bättre att de får gå ute varannan dag än att de inte får gå ute alls. Enligt lagen ska de vara ute varje dag, mellan två mjölkningar. Det är en lag och den ska efterföljas.

Om inte kommunerna kan sköta sin uppgift att kontrollera att djurskyddslagen efterföljs föreslås en lagändring. Ett förslag till ny lag kan vara att mjölkkor i moderna lösdrifter slipper betestvånget. Dessa djur har en bra miljö inomhus och de kan bete sig naturligt. Mjölkproducenterna blir allt färre, vi måste vara rädda om de få som vi har kvar. Genom att lyssna på deras åsikter och synpunkter värnar vi om dem.

Näringsinnehållet i gräset är svårt att värdera eftersom det förändras. Det är också omöjligt att veta hur mycket varje ko äter. Det medför att det är svårt att räkna ut den mest effektiva och ekonomiska foderstaten. Ett annat problem är att upp till 50 % av betesgräset inte utnyttjas, det trampas ner och ratas. Det är ett dåligt utnyttjande av vallen. När korna tas in under mjölkningen ska de hinna äta tillräcklig mängd med tillskottsfoder och det kan vara svårt för dem att hinna få i sig all mat på kort tid.

Konsumenterna ansåg att priset är den viktigaste faktorn när de väljer ett livsmedel. Därefter kommer kvaliteten och att varan är svensktillverkad. De flesta är heller inte villiga att betala mer för mjölk som kommer från betande kor. Det kommer inte som

någon överraskning att priset styr konsumenternas inköp. Konsumenterna vill se våra mjölkkor på bete, men de är inte villiga att betala mer för den mjölken. Undersökningen kan vara missvisande eftersom så få människor tillfrågats. Men undersökning visar att det är viktigt för konsumenterna att ha djuren på bete. Mejerierna hävdar samma sak.

SLUTSATS

Slutsatserna man kan dra av detta arbete är att alla mjölkkor inte får gå ut på bete. De flesta korna får gå ut, men inte i den utsträckning som lagen säger. Fyra av de tio mjölkproducenterna skulle inte släppa ut sina mjölkkor om lagen för beteskrav försvann.

Mjölkkor som får gå ute blir friskare, de har lättare kalvningar och blir lättare dräktiga. Detta är väldigt positivt om man ser det i ett ekonomiskt perspektiv.

Konsumenterna har förtroende för svenskproducerande livsmedel. De vill se mjölkorna ute på bete. Det är en viktig fråga för dem, men de är inte villiga att betala mer för mjölken från kor som går på bete. Konsumenterna är inte insatta i lagen om beteskrav. Skulle lagen tas bort och producenterna fortfarande kan visa upp fina ladugårdar med bra djurhälsa skulle de säkert fortsätta att köpa svensk mjölk.

REFERENSER

SKRIFTLIGA

Ekesbo, I. (1985). Hälsotillståndet hos kor som hålls på bete respektive bundna inomhus på sommaren, Svensk Veterinärtidning nr 10.

Törnquist, P. (1990). Sjukdomsförekomst i mjölkobesättningar med och utan betesdrift, Allmänt veterinärmöte sid 200.

Wiktorsson, H. (1985). Motiv till att ha korna inomhus på sommaren-redovisning av enkät. Svensk Veterinärtidning nr 10.

www.djurskyddsmyndigheten.se

www.ekokott.org

www.gotland.se

www.karlshamn.se

www.sjv.se

MUNTLIGA

Pierre Nordmark, distriktsveterinär Borensbergs veterinärstation (0141/209660) 9/3-05.

Brent Andersson, Arla foods (08-7895000) 24/2-05

Britt-Marie Ekberg, Djurskyddsmyndigheten (0511-27421) 24/2-05.

Kerstin Fredlund, Skånemejerier (040313962) 24/2-05.

Jan-Erik Nord, Norrmejerier (09-182933) 24/2-05.

BILAGA 1-FRÅGOR TILL GÅRDARNA

- 1, Hur många mjölkkor har ni?
- 2, Vilken mejeriförening levererar ni till?
- 3, Hur stor betesareal har ni?
- 4, Hur stor del av foderintaget sker på betet?
- 5, Vilken typ av betesmark tas i anspråk till mjölkorna
  - 1: god åkermark nära ladugården
  - 2a: sämre åkermark nära ladugården
  - 2b: sämre åkermark längre bort
  - 3: den mark som ligger nära ladugården
  - 4: bete + återväxtvallar
- 6, Hur är betesdriften organiserad?
  - Fällor
  - Mark åker/äng
  - Gruppindelning
  - Drivvägar
- 7, Hur har ni praktiskt löst betesdriften?
- 8, Släpper ni ut alla mjölkande kor på bete?
- 9, Hur många timmar per dygn är korna ute på sommaren?
- 10, Kan ni uppskatta den tid det tar att släppa ut och hämta djuren på betet varje dag?
- 11, Om det inte fanns ett beteskrav skulle ni släppa ut korna då?
- 12, Om beteskravet upphör skulle mjölkpriset kunna sänkas då och hur mycket?
- 13, Hur stor är merkostnaden att ha korna ute på bete?

BILAGA 2-FRÅGOR TILL KONSUMENTERNA

När du väljer ett livsmedel, vilket av följande är mest avgörande?

Pris

Kvaliteten

Märket

Svenskproducerat

Har det någon betydelse för dig vilket ursprungsland livsmedlet du köper har?

Har du förtroende för svenska livsmedel?

Kommer den svenska mjölken från kor som går på bete?

Gäller beteskravet alla mjölkcor, även de som går i lösdrift?

Har det någon betydelse för dig om de går ute på sommaren eller inte?

Hur mycket mer skulle du kunna betala för mjölk från kor som
Går på bete?